

cena **39,90 zł**

Ustrój organów ochrony prawnej

Wybór źródeł
Akty normatywne
Orzecznictwo

wybór i wprowadzenie
Tomasz Demendecki

przepisy akademickie

Oficyna

a Wolters Kluwer business

Ustrój organów ochrony prawnej

Wybór źródeł
Akty normatywne
Orzecznictwo

Ustrój organów ochrony prawnej

Wybór źródeł
Akty normatywne
Orzecznictwo

wybór i wprowadzenie
Tomasz Demendecki

przepisy akademickie

Oficyna

a Wolters Kluwer business

Stan prawny na 28 stycznia 2010 r.

Wydawca:
Małgorzata Sokołowska

Redaktor prowadzący:
Małgorzata Buczna

Opracowanie redakcyjne:
Roman Rudnik

Skład, łamanie:
Faktoria Wyrazu Sp. z o.o.

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2010

ISBN 978-83-264-0295-1

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Książek
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. (022) 535 80 00, (022) 535 82 00
31-156 Kraków, ul. Zacisze 7
tel. (012) 630 46 00
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
Księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Od autora.....	11
Wprowadzenie.....	13
ROZDZIAŁ I	
ORGANY ROZSTRZYGAJĄCE.....	21
1. Sądy i Trybunały (organy sądowe).....	21
1.1. Sądy powszechne.....	21
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. <i>(wyciąg)</i>	21
Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. — Prawo o ustroju sądów powszechnych <i>(wyciąg)</i>	25
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. — Regulamin urzędowania sądów powszechnych <i>(wyciąg)</i>	103
Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury <i>(wyciąg)</i>	113
Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa <i>(wyciąg)</i>	141
1.2. Sądy szczególne.....	149
Ustawa z dnia 25 lipca 2002 r. — Prawo o ustroju sądów administracyjnych.....	149
Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. — Prawo o ustroju sądów wojskowych <i>(wyciąg)</i>	163
1.3. Sąd Najwyższy.....	183
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. <i>(wyciąg)</i>	183
Ustawa z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym <i>(wyciąg)</i>	185
1.4. Trybunał Stanu.....	201
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. <i>(wyciąg)</i>	201
Ustawa z dnia 26 marca 1982 r. o Trybunale Stanu.....	203

1.5. Trybunał Konstytucyjny	213
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (<i>wyciąg</i>)	213
Ustawa z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (<i>wyciąg</i>)	217
1.6. Europejski Trybunał Praw Człowieka	223
Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (<i>wyciąg</i>)	223
1.7. Europejski Trybunał Sprawiedliwości	229
Trybunał Sprawiedliwości — Tekst skonsolidowany regulaminu z dnia 19 czerwca 1991 r. (<i>wyciąg</i>)	229
1.8. Sąd Pierwszej Instancji Wspólnot Europejskich	241
Regulamin Sądu Pierwszej Instancji Wspólnot Europejskich z dnia 2 maja 1991 r. (<i>wyciąg</i>)	241
1.9. Międzynarodowy Trybunał Karny	253
Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzony w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r. (<i>wyciąg</i>)	253
2. Organy quasi sądowe	273
2.1. Izba morska	273
Ustawa z dnia 1 grudnia 1961 r. o izbach morskich (<i>wyciąg</i>)	273
2.2. Sąd polubowny	281
Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego (<i>wyciąg</i>)	281
2.3. Międzynarodowy arbitraż handlowy	289
Konwencja Europejska o międzynarodowym arbitrażu handlowym sporządzona w Genewie dnia 21 kwietnia 1961 r.	289
2.4. Arbitraż społeczny	297
Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o rozwiązywaniu sporów zbiorowych (<i>wyciąg</i>)	297
Ustawa z dnia 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników (<i>wyciąg</i>)	301
Uchwała Rady Państwa z dnia 30 grudnia 1982 r. — Regulamin postępowania przed kolegiami arbitrażu społecznego (<i>wyciąg</i>)	303
2.5. Samorządowe Kolegia Odwoławcze	305
Ustawa z dnia 12 października 1994 r. o samorządowych kolegiach odwoławczych (<i>wyciąg</i>)	305
2.6. Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej	317
Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. — Prawo własności przemysłowej (<i>wyciąg</i>)	317

2.7. Komisja Prawa Autorskiego	329
Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (<i>wyciąg</i>)	329

ROZDZIAŁ II

ORGANY POJEDNAWCZE

1. Mediator	331
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. — Kodeks postępowania karnego (<i>wyciąg</i>)	331
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych (<i>wyciąg</i>)	333
Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (<i>wyciąg</i>)	337
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 maja 2001 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach nieletnich (<i>wyciąg</i>)	339
Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego (<i>wyciąg</i>)	343
2. Zakładowa komisja pojednawcza	347
Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. — Kodeks pracy (<i>wyciąg</i>)	347

ROZDZIAŁ III

ORGANY KONTROLI LEGALNOŚCI

1. Prokuratura	351
Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (<i>wyciąg</i>)	351
Ustawa z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej — Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (<i>wyciąg</i>)	397
2. Lustrator w spółdzielni	413
Ustawa z dnia 16 września 1982 r. — Prawo spółdzielcze (<i>wyciąg</i>)	413
3. Najwyższa Izba Kontroli	417
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (<i>wyciąg</i>)	417
Ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (<i>wyciąg</i>)	419

4. Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych	435
Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (<i>wyciąg</i>).....	435
5. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji	441
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (<i>wyciąg</i>).....	441
Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (<i>wyciąg</i>)	443
6. Policja	449
Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (<i>wyciąg</i>)	449
7. Centralne Biuro Antykorupcyjne	517
Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (<i>wyciąg</i>).....	517
8. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencja Wywiadu	547
Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (<i>wyciąg</i>)	547
9. Straż Graniczna	589
Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (<i>wyciąg</i>)	589
10. Straż gminna (miejska)	647
Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o strażach gminnych (<i>wyciąg</i>)	647
11. Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów	659
Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (<i>wyciąg</i>).....	659
12. Państwowa Inspekcja Pracy	665
Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (<i>wyciąg</i>)	665
13. Inspekcja Handlowa	689
Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej (<i>wyciąg</i>)	689
14. Państwowa Inspekcja Sanitarna	703
Ustawa z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (<i>wyciąg</i>).....	703
15. Organy kontroli skarbowej	723
Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej (<i>wyciąg</i>).....	723

ROZDZIAŁ IV**ORGANY POMOCY PRAWNEJ**749**1. Adwokatura**749Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. — Prawo o adwokaturze (*wyciąg*).....749**2. Radcowie prawni**801Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (*wyciąg*).....801**3. Prawnicy zagraniczni**845Ustawa z dnia 5 lipca 2002 r. o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej (*wyciąg*).....845**4. Prokuratoria Generalna Skarbu Państwa**861Ustawa z dnia 8 lipca 2005 r. o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa (*wyciąg*).....861**5. Rzecznicy patentowi**.....881Ustawa z dnia 11 kwietnia 2001 r. o rzecznikach patentowych (*wyciąg*).....881**6. Doradcy podatkowi**901Ustawa z dnia 5 lipca 1996 r. o doradztwie podatkowym (*wyciąg*).....901**7. Notariat**.....923Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. — Prawo o notariacie (*wyciąg*).....923**8. Komornicy sądowi**967Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (*wyciąg*).....967**ROZDZIAŁ V****RZECZNIICY PRAW I WOLNOŚCI**1003**1. Rzecznik Praw Obywatelskich**1003Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (*wyciąg*).....1003

Ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich1005

2. Rzecznik Praw Dziecka1011Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (*wyciąg*).....1011

3. Powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów	1017
Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (<i>wyciąg</i>)	1017
Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego (<i>wyciąg</i>)	1021
4. Rzecznik Ubezpieczonych	1023
Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o nadzorze ubezpieczeniowym i emerytalnym oraz Rzeczniku Ubezpieczonych (<i>wyciąg</i>)	1023
5. Konsulowie	1031
Konwencja Wiedeńska o stosunkach konsularnych sporządzona w Wiedniu dnia 24 kwietnia 1963 r. (<i>wyciąg</i>)	1031
Ustawa z dnia 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsulów Rzeczypospolitej Polskiej (<i>wyciąg</i>)	1049
6. Organizacje społeczne	1059
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (<i>wyciąg</i>)	1059
Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. — Kodeks postępowania administracyjnego (<i>wyciąg</i>)	1061
Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego (<i>wyciąg</i>)	1063
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. — Kodeks postępowania karnego (<i>wyciąg</i>)	1065
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. — Kodeks karny wykonawczy (<i>wyciąg</i>)	1067
Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (<i>wyciąg</i>)	1071
Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. — Prawo ochrony środowiska (<i>wyciąg</i>)	1075

Od autora

Niniejsze opracowanie stanowi w założeniu pomoc dydaktyczną dla studentów studiów prawniczych i administracyjnych, uczestników innych form kształcenia, ale także może być wykorzystywane w ramach przygotowywania zawodowego (aplikacji prawniczych) oraz w codziennej pracy z tekstem aktów normatywnych i orzeczeń sądowych przez prawników praktyków.

Układ prezentowanego zbioru nawiązuje do systematyki *Ustroju organów ochrony prawnej. Części szczegółowej. Repetytorium* autorstwa J. Bodio, G. Borkowskiego, T. Demendeckiego, wyd. II, Warszawa 2007. Obejmuje kompleksowe i uporządkowane zestawienie podstawowych krajowych i międzynarodowych aktów prawnych, regulujących organizację, działanie i funkcjonowanie reprezentatywnych organów ochrony prawnej, przedstawianych według klasycznej systematyki (rozstrzygających, pojednawczych, kontroli legalności i pomocy prawnej), wzbogacone dodatkowo odniesieniem do aktów wykonawczych i licznych orzeczeń państwowych organów rozstrzygających.

Pozwalam sobie wyrazić nadzieję, że publikowany zbiór okaże się pomocny dla wszystkich zainteresowanych zarówno organizacją i funkcjonowaniem całego systemu organów ochrony prawnej, jak i jego poszczególnych elementów.

Tomasz Demendecki

Lublin, 28 stycznia 2010 r.

Wprowadzenie

1. Pojęcie ustroju organów ochrony prawnej

Dyscyplina naukowa prawnicza, określana mianem „ustroju organów ochrony prawnej”, ma wieloletnią tradycję, wynikającą z ugruntowanego przekonania o konieczności odrębnego, kompleksowego i pogłębionego traktowania swoistej problematyki ustroju różnego rodzaju organów, skoncentrowanych w swej działalności przede wszystkim na ochronie prawnej. Nazwa powyższa wyraża to, co jest wspólne dla tych organów, i stwarza jednoznacznie określoną podstawę wydzielenia tego zakresu problematyki prawnej, który ze względu na jego cechy szczególne zasługuje na wyodrębnienie. Na ustrój organów ochrony prawnej składają się kompleksowe normy prawne o różnorodnym charakterze (m.in. ustrojowym, procesowym, materialnym), regulujące organizację (strukturę wewnętrzną), kompetencje i kierunki działalności organów określanych mianem organów ochrony prawnej.

2. Pojęcie ochrony prawnej

Każdy poprawnie funkcjonujący porządek prawny, aby spełniał funkcje i realizował cele, które są mu przypisane, musi być w odpowiedni sposób chroniony. Rodzi to potrzebę stworzenia właściwych mechanizmów zabezpieczających, określanych ogólnym mianem ochrony prawa (ochrony prawnej). Według utrwalonego w doktrynie poglądu ochrona prawna to stała i zorganizowana działalność podejmowana zasadniczo w celu ochrony prawa¹. Proponowana definicja teoretyczna ma charakter abstrakcyjny, modelowy. Należy ją dodatkowo poszerzyć o wyznacznik legalności działania zawartego w prezentowanym ujęciu. Na ochronę prawną składa się więc działalność rozumiana jako określonego rodzaju zachowanie kompetentnych organów, mieszczące się w ramach pewnego abstrakcyjnie określonego wzorca, składające się z cząstkowych, powtarzalnych czynności, podejmowanych stale lub okresowo według wcześniej założonych reguł, w odpowiedniej formie i niewykraczających poza obowiązujące prawo, traktowane jako cały system prawny obowiązujący na danym terytorium. Działalność tę podejmuje się zasadniczo w ściśle określonym celu, którym jest ochrona prawa rozumianego szeroko – zarazem przedmiotowo i podmiotowo. Dla

¹ S. Włodyka, *Ustrój organów ochrony prawnej*, wyd. IV, Warszawa 1975, s. 9.

pojęcia ochrony prawnej nie ma znaczenia to, jakie cechy posiada organ prowadzący taką działalność. O charakterze głównego przedmiotu działalności danego organu decyduje to, w jakiej relacji pozostaje do niego działalność ochrony prawnej — jest to więc istotne dla uznania takiego organu za organ ochrony prawnej. Działalność określana mianem ochrony prawnej jest jednym z głównych środków ochrony praworządności, ma więc dla każdego państwa prawa zasadnicze znaczenie.

Z reguły działania związane z ochroną prawną stają się niezbędne w sytuacji konfliktowej (sporu co do istnienia i treści praw przysługujących określonym podmiotom). Sytuacja taka powstaje z reguły w przypadku naruszenia prawa. Jest ona groźna dla państwa, gdyż oznacza naruszenie obowiązującego na jego obszarze porządku prawnego, ale i dla podmiotu naruszonego prawa podmiotowego, gdyż oznacza naruszenie jego prawnie chronionych interesów. Działalność mieszcząca się w zakresie ochrony prawnej może być także niezbędna w sytuacji niekonfliktowej bądź niejasnej z perspektywy treści prawa mającego zastosowanie do analizowanego przypadku, bądź wymagającej ze względu na wagę sytuacji udziału właściwych organów ochrony prawnej. Ponadto uznaje się za ochronę prawną także działalność ograniczającą się wyłącznie do ustalenia stanu faktycznego (ewentualnie spornego). Przez ustalenie stanu faktycznego (w szczególności gdy pozostaje on sporny) następuje bowiem usunięcie wątpliwości istniejących nie tylko co do tego stanu, lecz także co do stanu prawnego powstałego wskutek zajścia określonych, a ustalonych uprzednio okoliczności faktycznych².

Reasumując, mianem ochrony prawnej można więc określić legalną, stałą i formalnie zorganizowaną działalność podejmowaną zasadniczo w celu ochrony prawnej przez specjalnie do tego powołane i zorganizowane organy. Przy tym ochrona prawna jest działaniem wielokierunkowym, obejmującym system instytucji, form i procedur tworzenia, stosowania, egzekwowania prawa.

3. Przedmiot ochrony prawnej. Funkcje ochrony prawnej

Przedmiotem ochrony prawnej jest w każdym przypadku prawo tak w znaczeniu przedmiotowym, jak i podmiotowym. Prawo w znaczeniu przedmiotowym traktowane jest jako usystematyzowany, hierarchicznie uporządkowany i wewnętrznie spójny zbiór generalnych i abstrakcyjnie sformułowanych norm prawnych (wzorców zachowania zakodowanych w jednostkach redakcyjnych tekstu normatywnego) regulujących określone stosunki społeczne, ukształtowanych w ramach organizacji państwowej/ponadnarodowej i pochodzących od odpowiednich organów państwowych/ponadnarodowych bądź przez nie uznanych. Prawo w znaczeniu podmiotowym traktowane jest jako wynikająca ze stosunku prawnego sfera możliwości postępowania w określony sposób, przyznana i zabezpieczona przez normę prawną w celu ochrony interesów podmiotu uprawnionego³. Przy tym norma prawna jako element prawa w ujęciu przedmiotowym pozostaje zarazem wyznacznikiem prawa podmiotowego.

² S. Włodyka, *Ustrój organów...*, s. 13–14.

³ A. Korybski (w.): A. Korybski, L. Leszczyński, A. Pieniążek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Lublin 2007, s. 25.

Funkcją ochrony prawnej może być więc, w razie przyjęcia kryterium przedmiotowego, ochrona interesu ogólnego (ochrona prawa przedmiotowego) lub ochrona interesu indywidualnego (ochrona prawa podmiotowego)⁴. Przy tym określenie „ochrona interesu ogólnego” wydaje się adekwatne, gdyż to w interesie ogółu, którego to cele realizować ma właśnie ochrona prawa przedmiotowego, leży zabezpieczenie spójności, zupełności i odpowiedniej jakości prawa. Natomiast ochrona prawa podmiotowego stanowi „ochronę interesu indywidualnego”, służyć ma bowiem przede wszystkim poszanowaniu praw jednostki w tych przypadkach, w których przynajmniej potencjalnie mogłoby dochodzić do ich naruszenia. Z reguły obie funkcje realizowane są równocześnie, komplementarnie względem siebie, ale zazwyczaj w różnym stopniu. Współzależność, komplementarność funkcji ochrony prawa przedmiotowego i podmiotowego wskazuje najdobitniej, że ochrona prawa ma charakter całościowy, pełny.

Cel, jako właściwy wyznacznik ochrony prawnej, pozwala natomiast wyodrębnić jej funkcję represyjną i prewencyjną. Ochrona prawna przybiera postać działalności represyjnej w przypadku naruszenia prawa. Polega wówczas na przywróceniu stanu sprzed naruszenia prawa; zazwyczaj jest również połączona z zastosowaniem przymusu prawnego wobec sprawcy takiego naruszenia. Represja jest niejednokrotnie utożsamiana wyłącznie z sankcją prawną. W demokratycznym państwie prawa poprawnie realizowana represja ma charakter wyłącznie indywidualny. Ochrona prawna w postaci działalności prewencyjnej polega natomiast na zapobieganiu naruszeniu prawa w przyszłości, tak za pomocą środków przymusu prawnego, jak i środków wychowawczych. Może obejmować wszystkich potencjalnych przyszłych sprawców naruszenia prawa (prewencja ogólna) lub wyłącznie oznaczony krąg takich podmiotów (prewencja indywidualna). Działalność mieszcząca się w ramach ochrony prawnej może zawierać w sobie jednocześnie elementy represji i prewencji. Przy tym każda działalność represyjna z założenia spełnia funkcje prewencyjne, odstrasżając od naruszania prawa w przyszłości⁵.

4. Rodzaje ochrony prawnej

W nauce przedmiotu ze względu na treść ochrony prawnej dokonuje się jej podziału odpowiednio na: działalność rozstrzygającą (działalność orzeczniczą), działalność pojedynczą, kontrolę przestrzegania prawa (kontrolę legalności), pomoc prawną.

Działalność rozstrzygająca polega na podejmowaniu wiążących (stanowczych) decyzji przez właściwy organ, który zgodnie ze swymi kompetencjami wybiera sposób rozstrzygnięcia sytuacji konfliktowej za pomocą środków przewidzianych obowiązującym prawem. Przedmiotem tej działalności jest zawsze sytuacja konfliktowa obejmująca okoliczności faktyczne lub prawo. Istotą zaś rozstrzygnięcia jest wydanie decyzji wiążącej prawnie strony konfliktu i inne podmioty, której treść jest uniezależniona od

⁴ S. Włodyka, *Ustrój organów...*, s. 10.

⁵ S. Włodyka, *Ustrój organów...*, s. 11–12. Szerzej na temat funkcji ochrony prawnej i jej systematyki zob. także J. Szymanek (w:) *System organów ochrony prawnej w Polsce. Podstawowe instytucje*, pod red. M. Kruk, Warszawa 2008, s. 26–31.

woli adresatów decyzji. Podmiotem rozstrzygającym może być jedna ze stron sporu lub podmiot trzeci. Jednakże rozstrzyganie sporu przez jedną z jego stron nie daje gwarancji prawidłowego rozstrzygnięcia, gdyż należy ono do podmiotu bezpośrednio zainteresowanego jego wynikiem⁶. Szczególnym rodzajem działalności rozstrzygającej jest wymiar sprawiedliwości (sformalizowane, sprawiedliwe i wiążące rozstrzyganie sporów o prawo⁷). Sprawowanie wymiaru sprawiedliwości jest realizowane w postaci zinstytucjonalizowanych form, których elementami składowymi są równość, obiektywność oraz bezstronność⁸.

Działalność pojednawcza zmierza do ugodowego rozwiązania sytuacji konfliktowej na drodze porozumienia samych stron konfliktu. W zależności od przyjętego modelu przedmiotowa działalność może obejmować tworzenie akceptowalnych warunków do bezpośrednich kontaktów między stronami konfliktu i wpływanie na strony w celu doprowadzenia do ugodowego zakończenia konfliktu (mediacja, pośrednictwo) bądź także opracowywanie wstępnych propozycji zakończenia konfliktu i przedstawianie ich stronom (koncyliacja, rozjemstwo). Przy tym zawsze rozwiązanie konfliktu pozostaje wyłącznie w gestii samych jego stron⁹.

Kontrola przestrzegania prawa (kontrola legalności) to działalność polegająca na badaniu zachowania określonych podmiotów pod kątem jego zgodności z obowiązującym prawem oraz na występowaniu do właściwych organów z wnioskami o zastosowanie odpowiednich środków na wypadek zagrożenia lub naruszenia prawa (kontrola *sensu largo*). Dlatego też kontrola legalności jest postrzegana powszechnie jako wyłączny atrybut państwa. Przy tym często ochrona prawa przedmiotowego łączy się z ochroną prawa podmiotowego. Przedmiotowa instytucja różni się od nadzoru brakiem w jej treści dopuszczalności samodzielnej korekty stwierdzonych nieprawidłowości. Na tę treść składają się następujące etapy: badanie zgodności z prawem działalności kontrolowanych podmiotów (kontrola *sensu stricto*) oraz występowanie do właściwych organów z odpowiednimi wnioskami w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości. Zakres kontroli legalności może mieć ograniczony charakter. Samoistność lub niesamoistność charakteru tej działalności zależy natomiast od tego, czy kontrola przestrzegania prawa wyczerpuje zakres działalności w ramach ochrony prawnej danego organu, stanowi element innego rodzaju działalności lub kontroli o szerszym zakresie¹⁰.

Pomoc prawna to działalność polegająca na świadczeniu usług o charakterze prawnym na rzecz podmiotów stosunków prawnych oraz na podejmowaniu odpowiednich środków prawnych w celu zabezpieczenia i ochrony ich prawnie chronionych interesów. Główną funkcją pomocy prawnej jest ochrona praw podmiotowych i prawnie chronionych interesów, przez co jednocześnie przedmiotem ochrony staje się prawo w znaczeniu przedmiotowym. Potrzeba rozwijania we współczesnym państwie różnych form działalności polegającej na udzielaniu pomocy prawnej uzasadniona jest

⁶ S. Włodyka, *Ustrój organów...*, s. 14–15.

⁷ Por. L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2003, s. 354.

⁸ K. Piasecki, *Organizacja wymiaru sprawiedliwości w Polsce*, Kraków 2005, s. 15.

⁹ S. Włodyka, *Ustrój organów...*, s. 16–17.

¹⁰ S. Włodyka, *Ustrój organów...*, s. 18–21.

w szczególności istnieniem rozbudowanego i skomplikowanego systemu prawnego. Możliwość korzystania z profesjonalnej pomocy prawnej stanowi bowiem gwarancję realizacji obowiązującego prawa, zabezpiecza faktyczną równość wszystkich podmiotów wobec prawa. Z tych względów obowiązujące ustawodawstwo wprowadza prawo podmiotowe do uzyskania fachowej pomocy prawnej, często wzmocnione dodatkowo instytucją przymusu prawnego. Do usług świadczonych w ramach pomocy prawnej można w szczególności zaliczyć: poradnictwo prawne, opracowywanie projektów czynności prawnych, zastępstwo prawne i procesowe. Pomoc prawna może mieć charakter dorywczy lub stały¹¹.

5. Pojęcie organu ochrony prawnej. Systematyka organów ochrony prawnej

Według klasycznej definicji doktrynalnej pojęcie „organ ochrony prawnej” określa organ specjalnie powołany do sprawowania ochrony prawnej i odpowiednio w tym celu zorganizowany. O przynależności do danej grupy w ramach ogólnej systematyki organów ochrony prawnej decyduje w konkretnym przypadku zasadniczy rodzaj prowadzonej przez organ działalności. Jednakże organ nie traci charakteru organu ochrony prawnej, gdy równoległe ze swą główną funkcją wykonuje inną działalność. Na podstawie kryterium rodzajowego sprawowanej ochrony prawnej organy ochrony prawnej dzieli się na następujące podstawowe grupy: organy rozstrzygające, organy pojednawcze, organy kontroli legalności i organy pomocy prawnej¹².

Organ rozstrzygające (judykacyjne, orzekające) to organy specjalnie powołane do rozstrzygania konfliktów i w tym celu odpowiednio zorganizowane. Nie mają one jednolitego charakteru – różnią się tak elementami ustrojowymi, jak i formą swej działalności¹³. Dla celów poznawczych w ramach tej grupy wyodrębnia się: organy sądowe, organy quasi-sądowe oraz organy pozasądowe.

Organ sądowe to szczególnego rodzaju organy specjalnie powołane i zorganizowane w celu sprawowania wymiaru sprawiedliwości w imieniu państwa (organizacji ponadnarodowej), wyposażone w pełne (ustrojowe i procesowe) gwarancje prawidłowego orzekania, określone przez ustawodawcę mianem „sąd” lub „trybunał”. Wśród tej grupy można wyróżnić w szczególności: sądy powszechne (sądy rejonowe, sądy okręgowe, sądy apelacyjne), sądy szczególne, czyli sądy wojskowe (wojskowe sądy garnizonowe, wojskowe sądy okręgowe), oraz sądy administracyjne (wojewódzkie sądy administracyjne, Naczelny Sąd Administracyjny), Sąd Najwyższy, Trybunał Stanu, Trybunał Konstytucyjny, Sąd Pierwszej Instancji Wspólnot Europejskich, Europejski Trybunał Sprawiedliwości, Europejski Trybunał Praw Człowieka, Międzynarodowy Trybunał Karny.

Pojęcie organów quasi-sądowych obejmuje grupę organów rozstrzygających, specjalnie powołanych i zorganizowanych do orzekania, lecz zarazem nieposiadających

¹¹ S. Włodyka, *Ustrój organów...*, s. 21–23.

¹² S. Włodyka, *Ustrój organów...*, s. 24–25; por. także Z. Resich, *Nauka o organach ochrony prawnej*, Warszawa 1973, s. 14.

¹³ S. Włodyka, *Ustrój organów...*, s. 25.

któreś z cech organu sądowego. Ich podobieństwo do organów sądowych wynika z powołania do orzekania, odmiennosc zaś – z braku upoważnienia do orzekania w imieniu państwa lub niektórych gwarancji prawidłowego orzekania. Ponadto działalność rozstrzygająca takich organów nie wykazuje często cech wymiaru sprawiedliwości (ze względu na niestosowanie środków przymusu prawnego czy posiadanie kompetencji w zakresie działalności rozstrzygającej wyłącznie do okoliczności faktycznych). Przedmiotowa grupa organów ochrony prawnej jest niejednorodna niezależnie od tego, czy przyjmie się kryterium stopnia realizacji prawidłowego orzekania czy kryterium charakteru osób wchodzących w skład tych organów, czy też kryterium stosowanych przez nie środków rozstrzygania¹⁴. Do organów quasi-sądowych zalicza się w szczególności: izby morskie, sąd polubowny i międzynarodowy arbitraż handlowy, arbitraż społeczny, samorządowe kolegium odwoławcze, Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej, Komisję Prawa Autorskiego.

Organy pozasądowe stanowią grupę organów powołanych przede wszystkim do realizacji innych zadań (z reguły do sprawowania kontroli przestrzegania prawa), a jedynie dodatkowo (ze względów celowościowych) posiadają uprawnienia do rozstrzygania. W konsekwencji ich ustroj oraz zasady postępowania zazwyczaj nie są ukształtowane pod kątem potrzeb działalności rozstrzygającej, lecz tej która stanowi ich główne zadanie (co przesądza o braku gwarancji prawidłowego orzekania i konieczności poddania rozstrzygnięć organów pozasądowych nadzorowi judykacyjnemu innych organów (sądowych lub quasi-sądowych))¹⁵. Przyjęcie podstawowego wyznacznika podziału organów ochrony prawnej pozwala zaliczyć organy pozasądowe do innych grup organów ochrony prawnej (prezede wszystkim organów kontroli legalności). W ramach tej grupy mieszczą się w szczególności: policja, Centralne Biuro Antykorupcyjne, straż miejska (gminna), Straż Graniczna, organy kontroli skarbowej, Państwowa Inspekcja Pracy.

Organy pojednawcze obejmują grupę organów ochrony prawnej powołanych do uczestniczenia w działalności pojednawczej zakładającej ugodowe rozstrzygnięcie sporu drogą porozumienia samych stron konfliktu i odpowiednio w tym celu zorganizowanych¹⁶. Do takich organów można zaliczyć w szczególności: mediatora, zakładową komisję pojednawczą.

Organy kontroli przestrzegania prawa (organy kontroli legalności) obejmują grupę organów ochrony prawnej powołanych do sprawowania kontroli przestrzegania prawa i odpowiednio w tym celu zorganizowanych. Wymienione podmioty stanowią grupę niejednorodną. Można wśród nich wskazać również organy dodatkowo spełniające funkcje rozstrzygające (organy pozasądowe). Określenie zakresu kompetencji wymienionej grupy organów ochrony prawnej umożliwia wyróżnienie wśród nich organów posiadających uprawnienie wyłącznie do badania zachowania podmiotów kontrolowanych co do zgodności z obowiązującym prawem, a w razie stwierdzenia nieprawidłowości do występowania z wnioskiem o zastosowanie odpowiednich

¹⁴ T. Demendecki (w.): J. Bodio, G. Borkowski, T. Demendecki, *Ustrój organów ochrony prawnej. Część szczegółowa. Repetytorium*, wyd. 2, Warszawa 2007, s. 114.

¹⁵ *Ibidem*, s. 149.

¹⁶ *Ibidem*, s. 152.

środków do innych właściwych podmiotów (organy kontroli legalności *sensu stricto*), bądź posiadających poza uprawnieniami kontrolnymi uprawnienia nadzorcze umożliwiające ingerencję ze strony organu kontroli w sferę prawną kontrolowanego i korektę niezgodnego z prawem zachowania (organy kontroli legalności *sensu largo*)¹⁷. Do organów kontroli legalności *sensu stricto* można zaliczyć w szczególności: prokuraturę, rzeczników dyscyplinarnych, lustratora w spółdzielni, a do organów kontroli legalności *sensu largo* w szczególności: Najwyższą Izbę Kontroli, Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, Krajową Radę Radiofonii i Telewizji, policję, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencję Wywiadu, Straż Graniczną, straż miejską (gminną), Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Państwową Inspekcję Pracy, Inspekcję Handlową, organy kontroli skarbowej.

Organy pomocy prawnej to wyspecjalizowane organy powołane do udzielania pomocy prawnej i odpowiednio w tym celu zorganizowane¹⁸. Ze względu na kryterium podmiotowe w grupie organów pomocy prawnej wyodrębnia się korporację ochrony prawa, do której zalicza się podmioty wykonujące w ramach korporacji zawód polegający na świadczeniu pomocy prawnej w pełnym lub ograniczonym zakresie, oraz rzeczników praw i wolności, do których zalicza się organy specjalnie utworzone ustawą w celu ochrony praw człowieka i obywatela bądź niektórych tylko ich kategorii. Do pierwszej grupy zalicza się w szczególności: adwokata, radcę prawnego, notariusza, rzecznika patentowego, do drugiej zaś Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, powiatowego (miejskiego) rzecznika konsumentów¹⁹.

6. Podsumowanie

Przedstawiony w uproszczeniu system obejmuje więc nie tylko klasycznie wyodrębnianą grupę organów wymiaru sprawiedliwości, lecz także szereg nowoczesnych instytucji spełniających wyspecjalizowane funkcje.

Funkcje tych organów przeplatają się, wzajemnie się uzupełniając. Dopiero ich całokształt daje pełny obraz systemu ochrony prawnej funkcjonującego na danym obszarze prawnym.

¹⁷ Ibidem, s. 162.

¹⁸ S. Włodyka, *Ustrój organów ...*, s. 36.

¹⁹ G. Borkowski (w:) J. Bodio, G. Borkowski, T. Demendecki, *Ustrój organów ...*, s. 302.

ORGANY ROZSTRZYGAJĄCE

1. Sądy i Trybunały (organy sądowe)

1.1. Sądy powszechne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

z dnia 2 kwietnia 1997 r.

(Dz. U. Nr 78, poz. 483 zm.: Dz. U. z 2001 r. Nr 28, poz. 319;
z 2006 r. Nr 200, poz. 1471; z 2009 r. Nr 114, poz. 946)

(wyciąg)

(...)

Rozdział VIII Sądy i trybunały

Artykuł 173

Sądy i Trybunały są władzą odrębną i niezależną od innych władz.

Por.:

*wyrok WSA w Warszawie z dnia 18 czerwca 2008 r., VII SA/Wa 129/08, Lex nr 397555;
wyrok TK z dnia 19 lipca 2005 r., K 28/04, OTK-A 2005/7/81.*

Artykuł 174

Sądy i Trybunały wydają wyroki w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

Sądy

Artykuł 175

1. Wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe.
2. Sąd wyjątkowy lub tryb doraźny może być ustanowiony tylko na czas wojny.

Por.:

wyrok NSA z dnia 5 lutego 2008 r., I OSK 581/07, Lex nr 357785;
wyrok WSA w Warszawie z dnia 4 lipca 2006 r., IV SA/Wa 1865/05, Lex nr 258363;
post. SA w Krakowie z dnia 13 marca 2002 r., II AKz 62/02, KZS 2002/3/22.

Artykuł 176

1. Postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne.
2. Ustrój i właściwość sądów oraz postępowanie przed sądami określają ustawy.

Por.:

wyrok TK z dnia 28 listopada 2007 r., K 39/07, OTK–A 2007/10/129;
post. SN z dnia 22 listopada 2006 r., V KZ 44/06, OSNwSK 2006/1/2239;
wyrok TK z dnia 20 września 2006 r., SK 63/05, OTK–A 2006/8/108;
wyrok SN z dnia 21 października 2005 r., III CK 139/05, niepubl.

Artykuł 177

Sądy powszechne sprawują wymiar sprawiedliwości we wszystkich sprawach, z wyjątkiem spraw ustawowo zastrzeżonych dla właściwości innych sądów.

Por.:

post. SA we Wrocławiu z dnia 4 czerwca 2008 r., II AKz 267/08, Lex nr 399917;
wyrok SN z dnia 2 lutego 2007 r., IV CSK 364/06, Lex nr 369191.

Artykuł 178

1. Sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom.
2. Sędziom zapewnia się warunki pracy i wynagrodzenie odpowiadające godności urzędu oraz zakresowi ich obowiązków.
3. Sędzia nie może należeć do partii politycznej, związku zawodowego ani prowadzić działalności publicznej nie dającej się pogodzić z zasadami niezależności sądów i niezawisłości sędziów.

Por.:

wyrok SN z dnia 23 kwietnia 2008 r., III KK 475/07, Lex nr 388535;
wyrok TK z dnia 16 kwietnia 2008 r., K 40/07, OTK–A 2008/3/44;
post. SN z dnia 6 marca 2008 r., III KK 421/07, Biul. PK 2008/7/31;

wyroki SN z dnia 26 września 2007 r., III KK 206/07, Lex nr 307755;

wyroki WSA w Warszawie z dnia 30 czerwca 2006 r., III SA/Wa 256/06, Lex nr 256457.

Artykuł 179

Sędziowie są powoływani przez Prezydenta Rzeczypospolitej, na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, na czas nieoznaczony.

Artykuł 180

1. Sędziowie są nieusuwalni.

2. Złożenie sędziego z urzędu, zawieszenie w urzędowaniu, przeniesienie do innej siedziby lub na inne stanowisko wbrew jego woli może nastąpić jedynie na mocy orzeczenia sądu i tylko w przypadkach określonych w ustawie.

3. Sędzia może być przeniesiony w stan spoczynku na skutek uniemożliwiających mu sprawowanie jego urzędu choroby lub utraty sił. Tryb postępowania oraz sposób odwołania się do sądu określa ustawa.

4. Ustawa określa granicę wieku, po osiągnięciu której sędziowie przechodzą w stan spoczynku.

5. W razie zmiany ustroju sądów lub zmiany granic okręgów sądowych wolno sędziego przenieść do innego sądu lub w stan spoczynku z pozostawieniem mu pełnego uposażenia.

Por.:

wyroki TK z dnia 7 listopada 2005 r., P 20/04, OTK–A 2005/10/111;

wyroki SN z dnia 12 maja 2005 r., I PK 246/04, OSNP 2006/1–2/11;

wyroki TK z dnia 24 czerwca 1998 r., K 3/98, OTK 1998/4/52.

Artykuł 181

Sędzia nie może być, bez uprzedniej zgody sądu określonego w ustawie, pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani pozbawiony wolności. Sędzia nie może być zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się prezesa właściwego miejscowo sądu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.

Por.:

wyroki TK z dnia 28 listopada 2007 r., K 39/07, OTK–A 2007/10/129;

uchw. SN z dnia 20 września 2007 r., I KZP 21/07, OSNKW 2007/10/69.

Artykuł 182

Udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości określa ustawa.

(...)

Ustawa

z dnia 27 lipca 2001 r.

Prawo o ustroju sądów powszechnych

(Dz. U. Nr 98, poz. 1070; zm.: Dz. U. z 2001 r. Nr 154, poz. 1787; z 2002 r. Nr 153, poz. 1271, Nr 213, poz. 1802, Nr 240, poz. 2052; z 2003 r. Nr 188, poz. 1838, Nr 228, poz. 2256; z 2004 r. Nr 34, poz. 304, Nr 130, poz. 1376, Nr 185, poz. 1907, Nr 273, poz. 2702 i 2703; z 2005 r. Nr 13, poz. 98, Nr 131, poz. 1102, Nr 167, poz. 1398, Nr 169, poz. 1410, 1413 i 1417, Nr 178, poz. 1479, Nr 249, poz. 2104; z 2006 r. Nr 144, poz. 1044, Nr 218, poz. 1592; z 2007 r. Nr 64, poz. 433, Nr 73, poz. 484, Nr 99, poz. 664, Nr 112, poz. 766, Nr 136, poz. 959, Nr 138, poz. 976, Nr 204, poz. 1482, Nr 230, poz. 1698; z 2008 r. Nr 41, poz. 251, Nr 223, poz. 1457, Nr 228, poz. 1507, Nr 234, poz. 1571; z 2009 r. Nr 1, poz. 4, Nr 9, poz. 57, Nr 26, poz. 156 i 157, Nr 56, poz. 459, Nr 219, poz. 1706, Nr 223, poz. 1777)

(wyciąg)

Dział I

Sądy powszechne

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Art. 1. § 1. Sądami powszechnymi są sądy rejonowe, sądy okręgowe oraz sądy apelacyjne.

§ 2. Sądy powszechne sprawują wymiar sprawiedliwości w zakresie nienależącym do sądów administracyjnych, sądów wojskowych oraz Sądu Najwyższego.

§ 3. Sądy powszechne wykonują również zadania z zakresu ochrony prawnej, powierzone w drodze ustaw.

§ 4. Ilekroć w dalszych przepisach jest mowa o sądach bez bliższego ich określenia, rozumie się przez to sądy powszechne.

Por.:

uchw. SN (7s) z dnia 18 stycznia 2001 r. III ZP 28/00, OSNAPIUS 2001/7/ 210 z głosem T. Kuczyńskiego, OSP 2001/10/ 149.

Art. 2. § 1. Zadania z zakresu wymiaru sprawiedliwości wykonują sędziowie.

§ 2. Zadania z zakresu ochrony prawnej w sądach wykonują także referendarze sądowi i starsi referendarze sądowi. Ilekroć w przepisach innych ustaw jest mowa o referendarzach sądowych, rozumie się przez to również starszych referendarzy sądowych.

§ 3. (*uchylony*)

Art. 3. Sędziowie tworzą samorząd sędziowski. Organami samorządu sędziowskiego są: zgromadzenie ogólne sędziów okręgu oraz zgromadzenie ogólne sędziów sądu apelacyjnego.

Art. 4. § 1. W sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości obywatele biorą udział przez uczestnictwo ławników w rozpoznawaniu spraw przed sądami w pierwszej instancji, chyba że ustawy stanowią inaczej.

§ 2. Przy rozstrzyganiu spraw ławnicy mają równe prawa z sędziami.

Art. 5. § 1. Językiem urzędowym przed sądami jest język polski.

§ 2. Osoba niewładająca w wystarczającym stopniu językiem polskim ma prawo do występowania przed sądem w znanym przez nią języku i bezpłatnego korzystania z pomocy tłumacza.

§ 3. O przyznaniu tłumacza osobie, o której mowa w § 2, orzeka sąd właściwy do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji. Wniosek o przyznanie tłumacza zgłoszony w toku sprawy rozpoznaje sąd tej instancji, w której sprawa się toczy.

Por.:

wyrok SA w Krakowie z dnia 20 czerwca 2000 r., II Aka99/00, KZS 2000/7–8/58; uchw. SN z dnia 29 kwietnia 1992 r., III AZP 3/92, OSNC 1992/10/172; post. NSA z dnia 18 października 1991 r., II SA 392/91, ONSA 1992/3–4/67.

Art. 6. Osoby pozostające ze sobą w stosunku pokrewieństwa w linii prostej lub powinowactwa w linii prostej albo w stosunku przysposobienia, małżonkowie oraz rodzeństwo nie mogą być sędziami ani referendarzami sądowymi w tym samym wydziale sądu.

Por.:

wyrok TK z dnia 27 stycznia 1999 r., K 1/98, OTK 1999/1/ 3 z głosem D. Dudka, Przegląd Sejmowy 2000/2/ 238.

Art. 7. Nadzór nad działalnością sądów w zakresie orzekania sprawuje Sąd Najwyższy, w trybie określonym ustawami.

Por.:

uchw. pełnego składu sędziów SN z dnia 5 maja 1992 r., KW Pr 5/92, OSNCP 1993/1–2/1.

Art. 8. § 1. Działalność administracyjna sądów ma na celu zapewnienie sądom odpowiednich warunków wykonywania ich zadań, o których mowa w art. 1 § 2 i 3.

§ 2. Działalność administracyjna sądów należy do organów sądów oraz do urzędników; czynności z zakresu działalności administracyjnej sądów należą także do sędziów, jeżeli to wynika z przepisów prawa.

Art. 9. Zwierzchni nadzór nad działalnością administracyjną sądów sprawuje Minister Sprawiedliwości osobiście oraz przez właściwą służbę nadzoru. Podstawowe zadania z zakresu zwierzchniego nadzoru nad działalnością administracyjną sądów bezpośrednio związaną z wykonywaniem wymiaru sprawiedliwości są wykonywane przez sędziów delegowanych do Ministerstwa Sprawiedliwości w trybie określonym w art. 77.

Por.:

wyrok NSA z dnia 5 lutego 2008 r., I OSK 581/07, niepubl.

Rozdział 2

Organizacja sądów

Art. 10. § 1. Sąd rejonowy tworzy się dla jednej lub większej liczby gmin; w uzasadnionych przypadkach może być utworzony więcej niż jeden sąd rejonowy w obrębie tej samej gminy.

§ 2. Sąd okręgowy tworzy się dla obszaru właściwości co najmniej dwóch sądów rejonowych, zwanego dalej „okręgiem sądowym”.

§ 3. Sąd apelacyjny tworzy się dla obszaru właściwości co najmniej dwóch okręgów sądowych, zwanego dalej „obszarem apelacji”.

Art. 11. § 1. Sądy dzielą się na wydziały.

§ 2. Wydziałem kieruje przewodniczący wydziału, którym jest prezes albo wiceprezes sądu lub inny sędzia.

§ 3. Funkcję przewodniczącego wydziału w sądzie apelacyjnym i okręgowym powierza sędziemu prezes tego sądu, a w sądzie rejonowym, na wniosek prezesa tego sądu, prezes przelożonego sądu okręgowego. Przed powierzeniem funkcji przewodniczącego wydziału prezes zasięga opinii właściwego kolegium sądu.

§ 4. W tym samym trybie prezes sądu zwalnia sędziego z funkcji przewodniczącego wydziału.

§ 5. Jeżeli przemawiają za tym szczególne względy, takie jak wielkość wydziału lub rozmiary jego zadań, właściwy prezes sądu może powierzyć sędziemu funkcję zastępcy przewodniczącego tego wydziału. Przepisy § 2–4 stosuje się odpowiednio.

Art. 12. § 1. Sąd rejonowy dzieli się na wydziały:

- 1) cywilny — do spraw z zakresu prawa cywilnego,
- 2) karny — do spraw z zakresu prawa karnego, w tym do spraw o wykroczenia rozpoznawanych w drugiej instancji,
- 3) rodzinny i nieletnich (sąd rodzinny) — do spraw:
 - a) z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego,
 - b) dotyczących demoralizacji i czynów karalnych nieletnich,
 - c) dotyczących leczenia osób uzależnionych od alkoholu oraz od środków odurzających i psychotropowych,
 - d) należących do sądu opiekuńczego na podstawie odrębnych ustaw,
- 4) pracy (sąd pracy) — do spraw z zakresu prawa pracy,
- 5) ksiąg wieczystych — do prowadzenia ksiąg wieczystych oraz do innych spraw cywilnych z zakresu postępowania wieczystoksięgowego.

§ 2. W sądzie rejonowym mającym siedzibę w mieście będącym siedzibą sądu okręgowego, w którym jest utworzony wydział ubezpieczeń społecznych albo wydział pracy i ubezpieczeń społecznych, tworzy się wydział ubezpieczeń społecznych do spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych, należących do właściwości sądów rejonowych w tym samym okręgu sądowym, albo w miejsce wydziału, o którym mowa w § 1 pkt 4, tworzy się wydział pracy i ubezpieczeń społecznych do spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych należących do właściwości sądów rejonowych w tym samym okręgu sądowym. W uzasadnionych przypadkach wydziały te można utworzyć także w innym sądzie rejonowym.

§ 3. W sądzie rejonowym mającym siedzibę w mieście będącym siedzibą sądu okręgowego tworzy się wydział gospodarczy albo wydziały gospodarcze (sąd gospodarczy) — do spraw gospodarczych oraz innych spraw z zakresu prawa gospodarczego i cywilnego, powierzonych sądom gospodarczym na podstawie odrębnych przepisów. W uzasadnionych przypadkach wydział gospodarczy można utworzyć także w innym sądzie rejonowym.

§ 4. Do orzekania w jednostkach, o których mowa w § 1 pkt 4, wyznacza się sędziów wykazujących szczególną znajomość problematyki spraw pracowniczych, a do orzekania w jednostkach, o których mowa w § 2, także sędziów wykazujących szczególną znajomość celów ubezpieczenia i potrzeb osób ubezpieczonych.

§ 5. Do orzekania w jednostkach, o których mowa w § 3, wyznacza się sędziów wykazujących szczególną znajomość problematyki gospodarczej.

Art. 13. § 1. W sądzie rejonowym mogą być tworzone, w jego siedzibie lub poza jego siedzibą, sądy grodzkie jako wydziały lub wydziały zamiejscowe sądów rejonowych.

§ 2. Sądom grodzkim powierza się rozpoznawanie spraw:

- 1) o wykroczenia w pierwszej instancji,

- 2) o wykroczenia skarbowe oraz o przestępstwa skarbowe, z wyjątkiem spraw podlegających rozpoznaniu w postępowaniu zwyczajnym,
- 3) o przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego,
- 3a) przestępstwa podlegające rozpoznawaniu w postępowaniu przyspieszonym,
- 4) o pozostałe przestępstwa, podlegające rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym,
- 5) cywilnych podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, z wyjątkiem spraw rozpoznawanych w europejskim postępowaniu nakazowym, oraz dotyczących depozytów sądowych i przypadku rzeczy.

§ 3. Sądy grodzkie tworzy i znosi Minister Sprawiedliwości w drodze rozporządzenia. W rozporządzeniu o utworzeniu sądu grodzkiego należy określić jego siedzibę, obszar właściwości w granicach obszaru właściwości sądu rejonowego oraz zakres spraw przekazanych do rozpoznawania sądowi grodzkiemu, spośród spraw wymienionych w § 2. Przy tworzeniu i znoszeniu sądów grodzkich należy kierować się ilością spraw wpływających do sądów oraz względami ekonomii postępowania sądowego.

Por.:

rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 września 2001 r., w sprawie utworzenia sądów grodzkich, Dz. U. Nr 106, poz. 1160 z późn. zm.;

rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2008 r., w sprawie zniesienia niektórych sądów grodzkich oraz zmiany rozporządzenia w sprawie utworzenia sądów grodzkich, Dz. U. Nr 108, poz. 696.

Art. 14. W trybie określonym w art. 13 § 3, Minister Sprawiedliwości może tworzyć poza siedzibą sądu rejonowego inne wydziały zamiejscowe.

Por.:

rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 października 2002 r., w sprawie sądów apelacyjnych, sądów okręgowych i sądów rejonowych oraz ustalenia ich siedzib i obszarów właściwości (Dz. U. Nr 180, poz. 1508 z późn. zm.);

rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2002 r., w sprawie określenia sądów rejonowych prowadzących księgi wieczyste, Dz. U. Nr 95, poz. 843 z późn. zm.;
post. SN z dnia 19 czerwca 1937 r., C III 170/36, Zb. Urz. 1938/5/187.

Art. 15. W razie zniesienia wydziału zamiejscowego sądu rejonowego pracownicy zatrudnieni w zniesionej jednostce przechodzą do odpowiedniego sądu.

Art. 16. § 1. Sąd okręgowy dzieli się na wydziały:

- 1) cywilny — do rozpoznawania w pierwszej instancji spraw cywilnych i rodzinnych oraz do rozpoznawania w drugiej instancji spraw cywilnych oraz spraw należących do właściwości sądów rodzinnych, z wyjątkiem spraw przeciwko nieletnim o popełnienie czynu karalnego, jeżeli wobec nieletniego zastosowano środek poprawczy lub gdy środek odwoławczy zawiera wniosek o orzeczenie środka poprawczego,

- 2) karny — do spraw z zakresu prawa karnego w pierwszej i drugiej instancji, do spraw zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych w pierwszej instancji oraz do spraw rozpoznawanych w drugiej instancji przeciwko nieletnim o popełnienie czynu karalnego, jeżeli wobec nieletniego zastosowano środek poprawczy lub gdy środek odwoławczy zawiera wniosek o orzeczenie środka poprawczego,
- 3) penitencjarny i nadzoru nad wykonywaniem orzeczeń karnych — do spraw penitencjarnych i nadzoru nad sądowym postępowaniem wykonawczym w sprawach z zakresu prawa karnego,
- 4) pracy (sąd pracy) — do spraw z zakresu prawa pracy oraz wydział ubezpieczeń społecznych (sąd ubezpieczeń społecznych) — do spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych,
- 5) gospodarczy (sąd gospodarczy) — do spraw gospodarczych.

§ 2. W sądzie okręgowym, w którym wpływ spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych jest niewielki, zamiast odrębnych wydziałów pracy i ubezpieczeń społecznych tworzy się wydział pracy i ubezpieczeń społecznych (sąd pracy i ubezpieczeń społecznych).

§ 3. Do uzyskania w jednostkach organizacyjnych, o których mowa w § 1 pkt 4 oraz w § 2, wyznacza się sędziów wykazujących szczególną znajomość problematyki spraw pracowniczych oraz celów ubezpieczenia i potrzeb osób ubezpieczonych.

§ 4. Do orzekania w jednostkach, o których mowa w § 1 pkt 5, wyznacza się sędziów wykazujących się szczególną znajomością problematyki gospodarczej.

§ 5. W Sądzie Okręgowym w Warszawie działają ponadto jako wydziały:

- 1) odrębna jednostka organizacyjna do spraw z zakresu ochrony konkurencji, regulacji energetyki, telekomunikacji i transportu kolejowego (sąd ochrony konkurencji i konsumentów),
- 2) odrębna jednostka organizacyjna do spraw rejestrowych powierzonych temu sądowi na podstawie odrębnych przepisów,
- 3) odrębna jednostka organizacyjna do spraw z zakresu ochrony wspólnotowych znaków towarowych i wspólnotowych wzorów przemysłowych (sąd wspólnotowych znaków towarowych i wzorów przemysłowych).

§ 6. Minister Sprawiedliwości, w drodze zarządzenia, wskazuje wydział sądu okręgowego rozpoznający środki odwoławcze w elektronicznym postępowaniu upominawczym.

Art. 17. § 1. W trybie określonym w art. 13 § 3, Minister Sprawiedliwości może tworzyć poza siedzibą sądu okręgowego, a także znosić ośrodki zamiejscowe albo wydziały zamiejscowe sądów okręgowych.

§ 2. Pracownicy zniesionego ośrodka zamiejscowego albo wydziału zamiejscowego przechodzą do odpowiedniego sądu okręgowego.

Art. 18. § 1. Sąd apelacyjny dzieli się na wydziały:

- 1) cywilny — do rozpoznawanych w drugiej instancji spraw z zakresu prawa cywilnego, gospodarczego oraz rodzinnego i opiekuńczego,

- 2) karny — do rozpoznawanych w drugiej instancji spraw z zakresu prawa karnego oraz spraw zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych,
- 3) pracy i ubezpieczeń społecznych — do rozpoznawanych w drugiej instancji spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych.

§ 2. (uchylony)

Art. 19. § 1. W zależności od potrzeb w sądzie mogą być tworzone wydziały inne niż wymienione w art. 12–18, z uwzględnieniem rodzaju i liczby spraw wpływających do sądu, liczby sędziów i ilości sądów w obszarze właściwości, a także zapewnienia prawidłowego wykonywania czynności nadzorczych.

§ 2. W przypadkach, o których mowa w § 1, wydziały tworzy i znosi Minister Sprawiedliwości w drodze zarządzenia.

Por.:

zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 2007 r., w sprawie zniesienia i utworzenia niektórych wydziałów w sądach rejonowych oraz zmiany zarządzenia w sprawie utworzenia wydziałów w sądach rejonowych, Dz. Urz. MS Nr 1, poz. 2;

zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 2007 r., w sprawie utworzenia niektórych wydziałów w sądach okręgowych oraz zmiany zarządzenia w sprawie utworzenia wydziałów w sądach okręgowych, Dz. Urz. MS Nr 1, poz. 1;

zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2007 r., w sprawie utworzenia wydziałów w sądach rejonowych, Dz. Urz. MS Nr 7, poz. 31;

zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 kwietnia 2005 r., w sprawie utworzenia wydziałów w sądach okręgowych, Dz. Urz. MS Nr 3, poz. 9 z późn. zm.;

zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 czerwca 2003 r., w sprawie utworzenia wydziałów w sądach apelacyjnych, Dz. Urz. MS Nr 2, poz. 8 z późn. zm..

Art. 20. Minister Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Sądownictwa, w drodze rozporządzenia:

- 1) tworzy i znosi sądy oraz ustala ich siedziby i obszary właściwości,
- 2) może przekazać jednemu sądowi okręgowemu rozpoznawanie spraw z zakresu prawa pracy lub ubezpieczeń społecznych z właściwości innego okręgu sądowego z obszaru tej samej apelacji, a jednemu sądowi rejonowemu — rozpoznawanie spraw z zakresu prawa pracy z obszaru właściwości więcej niż jednego spośród sądów rejonowych działających w tym samym okręgu sądowym,
- 3) może przekazać jednemu sądowi okręgowemu rozpoznawanie spraw gospodarczych z innego okręgu sądowego z obszaru tej samej apelacji oraz utworzyć odrębne jednostki organizacyjne do spraw gospodarczych (sądy gospodarcze) w sądach rejonowych,
- 3a) może przekazać jednemu sądowi okręgowemu rozpoznawanie spraw zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych z właściwości innego sądu okręgowego z obszaru tej samej apelacji, kierując się ilością spraw wpływających do sądów okręgowych oraz względami ekonomii postępowania lustracyjnego;

- 4) może przekazać jednemu sądowi rejonowemu rozpoznawanie spraw należących do kompetencji wydziału rodzinnego i nieletnich w zakresie właściwości więcej niż jednego spośród sądów rejonowych działających w tym samym okręgu sądowym,
- 5) może przekazać jednemu sądowi rejonowemu — sądowi gospodarczemu, w którym został utworzony wydział dla spraw upadłościowych i układowych, rozpoznawanie tych spraw, należących do właściwości innych sądów rejonowych — sądów gospodarczych, działających w tym samym okręgu sądowym,
- 6) może powierzyć, kierując się ilością spraw wpływających do sądów rejestrowych oraz względami ekonomii postępowania rejestrowego:
 - a) prowadzenie rejestrów, przekazanych ustawami do właściwych sądów rejonowych, jednemu z nich dla dwu lub więcej tych sądów,
 - b) prowadzenie Krajowego Rejestru Sądowego jednemu z sądów rejonowych (sądów gospodarczych) dla obszaru właściwości dwu lub więcej tych sądów lub części obszarów ich właściwości,
- 7) może przekazać jednemu sądowi rejonowemu rozpoznawanie spraw należących do kompetencji wydziału ksiąg wieczystych w zakresie właściwości więcej niż jednego spośród sądów rejonowych działających w tym samym okręgu sądowym,
- 8) może przekazać jednemu sądowi rejonowemu rozpoznawanie spraw należących do kompetencji sądów grodzkich w zakresie właściwości więcej niż jednego spośród sądów rejonowych działających w tym samym okręgu sądowym,
- 9) może przekazać jednemu sądowi rejonowemu rozpoznawanie spraw w elektronicznym postępowaniu upominawczym należących do właściwości innych sądów rejonowych.

Por.:

rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 grudnia 2007 r., w sprawie zniesienia i utworzenia niektórych sądów grodzkich oraz zmiany rozporządzenia w sprawie utworzenia sądów grodzkich, Dz. U. Nr 243, poz. 1793;

rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 lutego 2007 r., w sprawie ustalenia sądów okręgowych, którym przekazuje się rozpoznawanie spraw zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych z obszarów właściwości innych sądów okręgowych, Dz. U. Nr 35, poz. 224;

rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 października 2002 r., w sprawie sądów apelacyjnych, sądów okręgowych i sądów rejonowych oraz ustalenia ich siedzib i obszarów właściwości, Dz. U. Nr 180, poz. 1508 z późn. zm.;

rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 września 2001 r., w sprawie utworzenia sądów gospodarczych, Dz. U. Nr 116, poz. 1247 z późn. zm.;

rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 września 2001 r., w sprawie utworzenia sądów pracy i sądów ubezpieczeń społecznych, Dz. U. Nr 106, poz. 1161 z późn. zm.

przepisy akademickie

Publikacja stanowi zestawienie podstawowych krajowych i międzynarodowych aktów normatywnych regulujących organizację, działanie i funkcjonowanie reprezentatywnych organów ochrony prawnej. Są one prezentowane według klasycznej systematyki (organy rozstrzygające, pojednawcze, kontroli legalności i pomocy prawnej).

Opracowanie wzbogacono dodatkowo o odniesienia do aktów wykonawczych i licznych orzeczeń państwowych organów rozstrzygających. Całość poprzedza syntetyczne wprowadzenie poświęcone podstawowym instytucjom przedmiotowej dyscypliny. Niniejszy zbiór nawiązuje do systematyki *Ustroju organów ochrony prawnej. Część szczegółowa. Repetytorium* autorstwa J. Bodio, G. Borkowskiego, T. Demendeckiego, wyd. 2, Warszawa 2007.

Książka przeznaczona jest dla studentów studiów prawniczych i administracyjnych, jak również uczestników innych form kształcenia; może być również wykorzystywana w ramach przygotowywania zawodowego (aplikacji prawniczych).

ISBN 978-83-264-0295-1

9 788326 402951

Zamówienia:

tel. 022 535 81 22, fax 022 535 81 39

zamowienia.książki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

Księgarnia internetowa www.profinfo.pl